УДК 743.345.61

Рожков Ю. Г.,
асистент кафедри романо-германських мов і перекладу
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ТЕРМІНОЛОГІЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ: КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена вивченню когнітивного аспекту формування ветеринарних термінів в англійській мові. Терміни різноманітних галузей розглянуті шляхом поділу їх на фрейми й субфрейми, так досліджено процеси утворення термінів та організації систем термінів.

Ключові слова: фрейм, субфрейм, концептосфера, ветеринарна медицина, термінологія.

Постановка проблеми. Ветеринарна медицина, що почала свою історію ще в Давньому Єгипті, має сформовану систему термінів. Тим не менше їх кількість постійно зростає, в результаті розвитку науки старі терміни зазнають змін. Неможливо встановити обсяг словникового запасу мови ветеринарної медицини, оскільки доволі важко окреслити межі її галузей, розділів, підрозділів, не кажучи вже про пограничні з ветеринарною медициною науки. Арсенал термінів ветеринарної лексики поповнюється кожного року сотнями нових понять. Головним ресурсом цих поповнень є література англійською мовою, оскільки 75% усієї ветеринарної інформації публікується саме цією мовою. Глобалізація забезпечила англомовній терміносфері роль термінологічної матриці науки XXI століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слідом за В. Лейчиком до факторів експансії англомовної терміносистеми ми зараховуємо: а) потребу в найменуванні нового явища та розмежуванні змістовно близьких понять; б) необхідність спеціалізації понять; с) тенденцію позначити об'єкт не словосполученням, а «цільно»; д) сприйняття іншомовного слова як більш престижного, красномовного; е) обмеженість словозмінних і словотвірних засобів англійської мови, велику кількість односкладових мовних елементів, простоту і свободу відтворюваності описових моделей, креативний потенціал англомовної терміносфери, що експлуатується національними мовами в глобальному масштабі [1, с. 19].

У наш час різного роду завдання в лінгвістиці трактуються за допомогою когнітивного підходу, який дає змогу глибше проникнути в сутність лінгвістичного явища.

Оскільки науково-технічні тексти подають інформацію через терміни, їх вивчення дає змогу зрозуміти й розтлумачити основні явища дійсності в спеціальних галузях знань. Когнітивний підхід сприяє вивченню термінів, через них пізнаються галузі знань, у яких функціонують досліджувані терміни.

Отже, вивчення англійської термінології ветеринарної медицини з позиції когнітивного підходу є актуальним завданням. Сучасні лінгвістичні дослідження в більшості випадків представлені в порівняльно-зіставному аспекті. Цей напрям пов'язаний із практичною необхідністю вивчати мови. У сучасному світі спеціалістам необхідно знати іноземні мови. Процес дослідження відбувається за активного використання порівняльно-зіставного методу. Порівняльний аналіз лінгвістичних одиниць у плані вираження й у плані змісту з використанням порівняльного, зіставного, топологічного методів дослідження сприяє виявленню загальних і відмінних рис у системах різних мов і вивченню конкретних особливостей однієї з мов. Багато дослідників розглядали методи аналізів на прикладі термінологічних одиниць. Так, порівняльний метод «орієнтований на знаходження подібного, зіставний – на знаходження відмінного» [2, с. 25].

Деякі автори вважають, що системність термінологічної лексики належить до однієї з найважливіших її особливостей [3, с. 57].

Системність – це термінологізація загальновживаної лексики, в ході якої виникають нові поняття. Термінологічні позначення відрізняються від інших лексичних одиниць тим, що вони є словами (або словосполученнями), які створені, прийняті або запозичені для точного позначення спеціальних понять [4, с. 135]. Термінологія є частиною словникового запасу мови, яка охоплює спеціальну лексику, що застосовується в тих чи інших сферах діяльності людини та впливає на лексичну систему мови загалом.

Розглядаючи термінологію спеціальної галузі, варто досліджувати когнітивну діяльність – роботу з інформацією, її отримання, оброблення, зберігання та передачу, що пов'язано з розумінням і репродукуванням мови. Процеси, пов'язані з обробленням мовних даних, стали важливою частиною когнітивної науки від 70-х років минулого століття. Виникнення терміна «когнітивна лінгвістика» пов'язано з іменем М. Бірвіша [5, с. 170].

Сучасна когнітивна лінгвістика розглядає мову як когнітивну діяльність, що базується на таких особистісних якостях людини, як сприйняття й категоризація [6, с. 123]. Варто відмітити, що когнітивна лінгвістика займається не тільки фіксацією і класифікацією мовних явищ, а й вивченням мови зсередини: людина в мовних формах виражає не стільки саму об'єктивну дійсність, скільки своє сприйняття цієї дійсності, тобто відображення суб'єктивного образу об'єктивного світу, і лежить в основі «ословлювання» об'єкта або явища [7, с. 112].

Ж. Фоконьє зазначав, що в процесі мовлення людина використовує величезні когнітивні ресурси, викликаючи у свідомості велику кількість моделей і фреймів, і хоча самі по собі мовні форми несуть мало інформації, вони покладаються на послідовність когнітивних подій у свідомості суб'єкта [8, с. 12].

Важливим етапом аналізу будь-якої галузевої терміносистеми має бути виявлення концептуально-мовної структури термінів, положення концептів у фреймовій структурі. В основі концептуальної структури лежить уявлення про роль знань і про дії людини. «Знання – це те, що становить частину пам'яті. Знання – це не зібрання випадкових факторів, а набір відомостей, об'єднаних у певну систему. У когнітивній науці знання досліджуються в різних аспектах, наприклад, у яких структурах знання репрезентовано людський розум, у яких структурах воно представлено» [9, с. 840].

Схема 1

<table>
<tr><td colspan="8">ТЕРМІНОЛОГІЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ</td></tr>
<tr><td colspan="8">Концепт галузі анатомії</td></tr>
<tr><td colspan="4">Анатомія</td><td colspan="4">Гістологія</td></tr>
<tr><td colspan="4">Частини тіла
Системи органів
Органи
Артерії
М’язи</td><td colspan="4">Тканини
Клітини
Субклітинні структури</td></tr>
<tr><td colspan="8">Концепт галузі патології</td></tr>
<tr><td>Елементарні патологічні ознаки</td><td>Специфічні патологічні ознаки</td><td>Симптоми</td><td>Патологічні процеси</td><td>Патологічні механізми</td><td>Патологічні реакції</td><td>Патологічні стани</td><td>Синдроми</td></tr>
<tr><td colspan="8">Концепт галузі ветеринарної діагностики</td></tr>
<tr><td colspan="3">Фізикальні методи діагностики</td><td colspan="3">Інструментальні методи діагностики</td><td colspan="2">Лабораторні методи діагностики</td></tr>
<tr><td colspan="8">Концепт галузі терапії</td></tr>
<tr><td colspan="3">Методи консервативної терапії</td><td colspan="3">Хірургічні методи терапії</td><td colspan="2">Методи інтенсивної терапії в анестезіології та реанімації</td></tr>
<tr><td colspan="8">Концепт галузі ветеринарної фармакології</td></tr>
<tr><td>Фармакологічні групи</td><td>Фармакологічні дії</td><td>Ферменти метаболізму</td><td>Діючі речовини</td><td>Фармакологічні препарати</td><td colspan="2">Лікарські форми</td><td>Упаковки лікарських речовин</td></tr>
</table>

Для позначення різноманітних ментальних структур існує велика кількість термінів, одним із них є фрейм. Це поняття стало відомим завдяки М. Мінському, який спеціалізувався на питаннях штучного інтелекту. М. Мінський дає таке визначення фрейму: «Фрейм – це структура даних, створена для представлення стереотипних ситуацій» [10, с. 38].

Погоджуючись із Ч. Філлмором, ми вважаємо, що фрейм – це загальне уявлення про образ, що має мовну репрезентацію. Отже, фрейм створює особливу організацію знання, що, у свою чергу, створює необхідну умову нашій свідомості для розуміння тісно пов’язаних між собою слів [11, с. 487].

Еванс уважає, що фрейм – це схематизація досвіду, що представлений на концептуальному рівні та включає в себе довгострокову пам’ять, яка встановлює відношення між елементами й об’єктами, які асоціюються з певною культурно обумовленою сценою, ситуацією або подією людського досвіду [12, с. 587].

Поступово відбувається розширення поняття «фрейм» до виділення класифікаційних фреймів, що відображають особливості організації мовної системи. Так, виділяють фрейм «меблі» як класифікуючий фрейм і словотвірні фрейми як фрейми, що відображають сутність мовної системи [13, с. 200]. За О. Кубряковою, фрейм – це когнітивна карта слова, яку можна розглядати як відображення найбільш уживаних контекстів слова або як констатацію всіх напрямів, якими йдуть перетворення семантики слова, і як рекомендацію до більш повного лексикографічного уявлення про знання [14, с. 150].

Па думку А. Бабушкіна, фрейм – це один із типів концепту разом із мисленнєвою картиною, концептом-схемою, концептом-гіперонімом, концептом-інсайтом, концептом-сценарієм і калейдоскопічним концептом [15, с. 104].

Отже, ми маємо можливість визначити фрейм так: фрейм – це структура знання, пережитого досвіду, що зберігається у вигляді мовних репрезентацій, що слугує адекватному когнітивному обробленню стандартних ситуацій.

Щодо термінології ветеринарної медицини, то в дослідженні нам варто з’ясувати таке:

– хто є учасником процесу управління;

– елементи (ознаки організації);

– середовище управління знаннями.

Відповіді на ці питання дають змогу виявити концептуально-мовні структури. У концептуальній структурі варто виділити концептуальні блоки, в яких представлені терміни як основними, так і додатковими концептами.

У термінології ветеринарної медицини основні концепти пов’язані з різноманітними галузями знань. Це підтверджується тим, що терміносистема ветеринарної медицини налічує більше ніж 20 000 термінів, у яких можна виділити основні концепти: анатомію, патологію, діагностику, терапію, фармакологію.

На основі проведеного порівняльно-зіставного аналізу побудовано фреймову схему, яка відображає основний корпус термінів ветеринарної медицини (схема 1).

Зі схеми, поданої нижче, можна зробити висновок, що перераховані області можна розглядати як субфрейми фрейму терміносистеми ветеринарної термінології.

Висновки. Отже ми можемо резюмувати, що принципи когнітивної лінгвістики можуть широко використовуватись для аналізу процесів термінотворення в термінології ветеринарної медицини на основі розробленої когнітивній лінгвістиці методики концептуального та фреймового аналізу.

Література:

1. Терминоведение: предмет, методы, структура. 3-е изд. Москва: Издательство ЛКИ, 2007. С. 19.
2. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста: учебное пособие. 4-е изд. Москва: Флинта: Наука, 2009. С. 25.
3. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов. Москва: Высш. школа, 1987. С. 57.
4. Горбачевский А.А. Теория языка. Вводный курс: учебное пособие. Москва: Флинта: Наука, 2011. С. 135.
5. Бирвиш М. Семантика. Новое зарубежное в лингвистике. Вып. 10. Москва: Прогресс, 1981. С. 170.
6. Касевич В.Б. Когнитивная лингвистика: В поисках идентичности. Москва: Языки славянской культуры, 2013. С. 123.
7. Язык и мысль: Современная когнитивная лингвистика / сост. А.А. Кибрик, А.Д. Кошелев. Москва: Языки славянской культуры, 2015. С. 112.
8. William C., Alan C.D. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. С. 12.

9. Тихонов А.Н, Хашимов Р.И., Журавлева Г.С. Энциклопедический словарь лингвистических терминов и понятий. Русский язык. Москва: Флинта, 2014. Т. 1. 840 с.
10. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва: Мир, 1979. 38 с.
11. Mouton D. Cognitive Linguistics: Basic Readings / De Gruyter Mouton. Berlin: Mouton Reader, 2006. 487 с.
12. Evans V., Stephanie P. New Directions in Cognitive Linguistics. Bangor, UK: John Benjamins Publishing Company, 2009. 520 с.
13. Перспективные научные исследования в языкознании: колл. монография / О.Г. Алифанова, Д.В. Исаев, А.В. Павлова, О.С. Рыхлова, Е.В. Турлова, О.А. Хрущева, М.В. Щербакова. Москва: ФЛИНТА: Наука, 2012. 200 с.
14. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкраш, Л.Г. Лузина; под общей ред. Е.С. Кубряковой. Москва: Фил. фак. МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. С. 150.
15. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж: Изд-во Воронежского государственного университета, 1996. 104 с.

Рожков Ю. Г. Терминология ветеринарной медицины: когнитивный аспект

Аннотация. Статья посвящена изучению когнитивного аспекта формирования ветеринарных терминов в английском языке. Термины разнообразных областей рассмотрены путем распределения их на фреймы и субфреймы, таким образом исследованы процессы образования терминов и организации систем терминов.

Ключевые слова: фрейм, субфрейм, концептосфера, ветеринарная медицина, терминология.

Rozhkov Yu. Veterinary medicine terminology: cognitive aspect

Summary. Article is devoted to studying of cognitive aspect of veterinary terminology formation in English language. Terms of different fields were researched via dividing them into frames and subframes, thus the processes of terms formation and organization of terms system were investigated.

Key words: frame, subframe, sphere of concepts, veterinary medicine, terminology.